

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-328-81>

УДК 369.5:352

НИЖНИК Віктор

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0002-8624-6444>

e-mail: nyzhnyk@khnu.km.ua

НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ НАСЕЛЕННЮ У РОЗВИТКУ СЕРВІСНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Сучасна політика в Україні спрямована на створення гідних умов життя для населення та забезпечення високого рівня соціальних благ і послуг. Одним з основних завдань, що постають перед фахівцями, є вирішення проблеми забезпеченості населення соціальними благами та послугами. Стратегічним напрямом розвитку є підвищення якості та ефективності забезпечення громадян такими послугами, як охорона здоров'я, освіта, культура, житлово-комунальне господарство, транспорт, побутове обслуговування та інші. Ці складові соціальної сфери забезпечують нормальний рівень життєдіяльності об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Однак на шляху до реалізації цих завдань виникає чимало проблем, таких як недостатня інфраструктура, слабка фінансова база місцевих органів влади та відсутність комплексної системи реформування соціальної сфери. На жаль, попри численні спроби, жодному з урядів України не вдалося ефективно реалізувати системну політику, яка б належно реформувала соціальну сферу в ОТГ.

У сфері послуг, яка задовольняє потреби громадян, важливо забезпечити ефективний розвиток економічних і соціальних відносин в ОТГ. Метою даної статті є аналіз та обґрунтування сучасного стану надання соціальних послуг в ОТГ, виявлення основних проблем цієї сфери та визначення шляхів їх вирішення. Зокрема, дослідження спрямоване на удосконалення механізмів регулювання та фінансування соціальних послуг, адаптацію нормативно-правової бази до європейських стандартів, а також на розширення спектру соціальних послуг, що надаються відповідно до потреб населення та соціально-економічних умов розвитку громади. Для досягнення цієї мети необхідно врахувати поточні проблеми та запропонувати конкретні рішення для покращення якості життя в ОТГ.

Ключові слова: соціальні послуги, об'єднані територіальні громади, якість життя, соціальні блага, реформування соціальної сфери, фінансування соціальних послуг, інфраструктура, європейські стандарти, механізми регулювання, потреби населення, розвиток громади.

NYZHNYK Viktor

Khmelnytskyi National University

PROVISION OF SOCIAL SERVICES TO THE POPULATION IN THE DEVELOPMENT OF SERVICE INFRASTRUCTURE OF UNITED TERRITORIAL COMMUNITIES

Modern policy in Ukraine is aimed at creating decent living conditions for the population and ensuring a high level of social benefits and services. One of the main tasks faced by specialists is solving the problem of providing the population with social benefits and services. A strategic direction of development is to improve the quality and efficiency of providing citizens with services such as healthcare, education, culture, housing and utilities, transportation, household services, and others. These components of the social sphere ensure a normal standard of living in united territorial communities (UTC). However, there are many obstacles to achieving these goals, such as insufficient infrastructure, weak financial base of local authorities, and the lack of a comprehensive system for reforming the social sphere. Despite numerous attempts, no Ukrainian government has successfully implemented a systemic policy to adequately reform the social sphere in UTCs.

In the service sector, which satisfies citizens' needs, it is important to ensure the effective development of economic and social relations in UTCs. The aim of this article is to analyze and justify the current state of social services provision in UTCs, identify the main problems in this area, and determine ways to address them. Specifically, the research is focused on improving mechanisms for regulating and financing social services, adapting the legal framework to European standards, and expanding the range of social services provided in line with the needs of the population and the socio-economic conditions of community development. To achieve this goal, it is necessary to address current issues and propose specific solutions to improve the quality of life in UTCs.

Keywords: social services, united territorial communities, quality of life, social benefits, social sphere reform, financing of social services, infrastructure, European standards, regulatory mechanisms, population needs, community development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

На сьогодні більшість розвинених країн світу, серед яких і Україна, визначають себе як держави соціальні, тобто такі, політику яких спрямовано на створення гідних умов життя населення, високого рівня забезпеченості громадян соціальними благами та послугами. Тому перед фахівцями стоїть завдання вирішення проблем забезпеченості населення соціальними благами та послугами.

Стратегічним напрямом розвитку України є підвищення якості та ефективності забезпечення населення соціальними благами й послугами, які охоплюють охорону здоров'я, освіту, культуру, житлово-комунальне господарство, транспорт, побутове обслуговування та ін. Тобто ці складові соціальної сфери, які забезпечують нормальний рівень життєдіяльності ОТГ.

Рівень життя суспільства означає забезпеченість населення необхідними для життя матеріальними

та духовними благами, тобто певний ступінь задоволення потреб людей. На жаль, сьогодні забезпечення соціальних потреб населення відбувається з великою кількістю перешкод. За весь час незалежності жодному з урядів так і не вдалося здійснити системну політику, націлену на реформування соціальної сфери в ОТГ,

У сучасному суспільстві сфера послуг, задовольняючи широкий спектр суспільних та індивідуальних потреб, сприяє ефективному розвитку економічних і соціальних відносин в ОТГ.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є аналіз та обґрунтування сучасного стану надання соціальних послуг населенню в об'єднаних територіальних громадах (ОТГ), визначення основних проблем у цій сфері та шляхів їх вирішення. Дослідження спрямоване на удосконалення механізмів регулювання та фінансування соціальних послуг, адаптацію нормативно-правової бази до європейських стандартів, а також на розширення видів соціальних послуг відповідно до потреб населення та соціально-економічних умов розвитку громади.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Важлива причина розвитку сфери послуг – глибинні перетворення в системі суспільних потреб. Ускладнення техніки, технологій, структури виробництва, зростання життєвого рівня населення і його соціальної активності, а також вдосконалення самої людини унаслідок підвищення освітнього і культурного рівня послідовно розширювали спектр потреб виробництва і населення далеко за межі їх видів, що задовольняються речовим виробництвом

Варто відмітити, що в економічних працях немає єдиної точки зору на тлумачення терміну «послуги» як економічної категорії взагалі, і «соціальної послуги», зокрема. Одні економісти вважають послугою «зміну стану особи або товару, який належить будь-якій економічній одиниці, що відбувається внаслідок діяльності іншої економічної одиниці на основі попередньої згоди першої. Таке трактування послуги дає змогу розглядати її як конкретний результат економічно корисної діяльності, яка виявляється як товар або безпосередньо як діяльність. Прихильники інших поглядів відносять до послуг майже всі види корисної діяльності, яка не створює матеріальних цінностей. Головним критерієм при цьому є невідчутний характер продукту, що виробляється, у процесі її надання. Споживання її, як правило, відбувається одночасно з процесом її створення, тобто з діяльністю в ОТГ.

В широкому розумінні обслуговування виступає як частина соціальної політики, діяльність, що спрямована на різносторонній розвиток особистості, задоволення соціальних потреб населення шляхом надання соціальних послуг в ОТГ.

У вузькому розумінні соціальне обслуговування є елементом соціального захисту, діяльністю соціальних інституцій, що спрямована на надання соціальних послуг людям, які знаходяться у скруті. А соціальні послуги у вузькому розумінні це – «комплекс різноманітних заходів, направлених на окремі соціальні групи чи індивідів, що перебувають у скрутних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги з метою покращення або відновлення їх життєдіяльності, соціальної адаптації та повернення до повноцінного існування» [1].

На думку окремих вчених соціальні послуги – комплекс правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних та інших заходів, спрямованих на окремі соціальні групи чи індивідів, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, з метою поліпшення або відтворення їх життєдіяльності, соціальної адаптації та повернення до повноцінного життя [1].

Відмітимо, що термін «соціальні послуги» отримав свою назву не за типом діяльності, яка виконується при їх наданні, а за категорією споживачів, яким надаються такі послуги: це соціально-незахищені групи людей чи окремі особи, які тимчасово чи постійно знаходяться у складних життєвих обставинах і самостійно не можуть подолати їх наслідків. Соціальні послуги є цільовою допомогою, призначенням якої є подолання чи пом'якшення дії несприятливих життєвих обставин та відновлення повноцінного життя людини.

На нашу думку, назва «соціальні послуги» є узагальнюючим поняттям, і включає в себе різні конкретні види послуг, зокрема, медичні, психологічні, освітні, юридичні, економічні, реабілітаційні тощо. Зазначений список не є вичерпним, і залежить в першу чергу від потреби особи чи групи людей, яким надаються такі послуги.

Надання соціальних послуг можна поділити на деякі етапи, що мають певні особливості .

Соціальні послуги в ОТГ – комплекс правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних та інших заходів, спрямованих на окремі соціальні групи чи індивідів, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, з метою поліпшення або відтворення їх життєдіяльності, соціальної адаптації та повернення до повноцінного життя. Їх основна мета, як і мета всіх послуг, що надаються задовольнити потреби споживачів.

В даний час роль ринку послуг в ОТГ, як одного з найважливіших секторів економіки, дуже велика і актуальна. Це пов'язано з ускладненням виробництва, насиченням ринку новими товарами, з швидким зростанням НТП. Все це неможливо без існування інформаційних, фінансових, страхових та інших ринків послуг. Означений період характеризується зародженням нового інформаційного суспільства, в якому

соціальні потреби стають пріоритетними. Ці потреби впливають на створення і розвиток ефективної системи державного регулювання соціальної сфери, матеріальну основу якої складає соціальна інфраструктура.

У Законі України «Про соціальні послуги» зазначено, що можуть надаватися в ОТГ, зокрема, такі види послуг, як:

– соціально-побутові послуги. До таких послуг відноситься забезпечення продуктами харчування, м'яким та твердим інвентарем, гарячим харчуванням, одягом, транспортними послугами, засобами малої механізації, здійснення соціально-побутового патронажу, виклик лікаря, придбання та доставка медикаментів, продуктів, інших предметів необхідності тощо;

– психологічні послуги – це надання консультацій з питань поліпшення взаємин з оточуючим соціальним середовищем, вивчення соціально-психологічних характеристик особистості, з метою її психологічної корекції або психологічної реабілітації, надання методичних порад тощо. Психологічні послуги з питань психічного здоров'я, застосування психодіагностики надаються спеціально підготовленими фахівцями з медичною освітою.

– соціально-педагогічні послуги включають в себе виявлення та сприяння розвитку різнобічних інтересів і потреб осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, організацію індивідуального навчального, виховного та корекційного процесів, дозвілля, спортивно-оздоровчої, технічної та художньої творчості, іншої діяльності, пов'язаної з навчально-пізнавальними процесами, а також залучення до роботи різноманітних закладів, громадських організацій, заінтересованих осіб;

– соціально-медичні послуги включають консультації щодо запобігання виникненню та розвитку можливих органічних розладів особи, збереження, підтримку та охорону її здоров'я, здійснення профілактичних, лікувально-оздоровчих заходів, працетерапію;

– соціально-економічні послуги – задоволення матеріальних інтересів і потреб осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, що реалізуються у формі надання натуральної чи грошової допомоги, а також допомоги у вигляді одноразових виплат і компенсацій, консультацій і допомоги у відновленні чи початку економічної діяльності, або надання інформації щодо таких можливостей (навчання, перенавчання, інформація тощо);

– юридичні послуги – надання консультацій з питань чинного законодавства, здійснення захисту прав та інтересів осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, сприяння застосуванню державного примусу і реалізації юридичної відповідальності осіб, що вдаються до протиправних дій щодо особи, яка знаходиться у складних життєвих обставинах (оформлення правових документів, адвокатська допомога, захист прав та інтересів особи тощо), юридичного представництва інтересів таких осіб у різних інстанціях;

– послуги з працевлаштування – пошук підходящої роботи, сприяння у працевлаштуванні та соціальне супроводження працевлаштованої особи, надання інформації щодо робочих місць (створення нових, бронювання, вакансії);

– послуги з професійної реабілітації осіб з обмеженими фізичними можливостями – комплекс медичних, психологічних, інформаційних заходів, спрямованих на створення сприятливих умов для реалізації права на професійну орієнтацію та підготовку, освіти, зайнятості;

– інформаційні послуги – надання інформації, необхідної для вирішення складної життєвої ситуації (довідкові послуги); розповсюдження просвітницьких та культурно-освітніх знань (просвітницькі послуги); поширення об'єктивної інформації про споживчі властивості та види соціальних послуг, формування певних уявлень і ставлення суспільства до соціальних проблем (рекламно-пропагандистські послуги);

– інші соціальні послуги – послуги, прямо не визначені законом, але потреба в яких виникає з розвитком нових суспільно-економічних відносин чи виникненням конкретної складної ситуації у конкретної особи або в інший спосіб, який важко передбачити завчасно.

Сучасна нормативно-правова база, теорія державного управління та практика накопичили низку суперечностей у сфері класифікації публічних послуг в ОТГ, зокрема в частині визначення місця в них соціальних послуг, що утруднює просування теоретичних розробок у цій площині й вимагає врегулювання існуючих суперечностей, пошуку узгодженої наукової думки щодо співвіднесення змісту цих видів послуг.

Надання державних послуг в ОТГ як одного з підвидів публічних послуг, тісно пов'язана з соціальними послугами. Причиною виокремлення цієї проблеми є неузгодженість існуючої позиції щодо необхідності оформлення адміністративного акта як ознаки державної послуги, що суперечить практиці надання соціальних послуг, де адміністративні акти видаються не завжди. Більше того, соціальні послуги надаються не лише державними органами чи органами місцевого самоврядування, що також розглядається як умова віднесення послуг до державних. В Україні створена розгалужена мережа центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (далі – центр). Сьогодні за даними офіційного сайту Державної соціальної служби для сім'ї, дітей та молоді в Україні працюють 1369 таких центрів, які є спеціальними закладами, що надають соціальні послуги сім'ям, дітям та молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги. Водночас ст. 17 Закону України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми

та молоддю» чітко визначає: «послуги, що надаються центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, є державними послугами...».

Як відомо, громадяни сплачують податки для утримання державного апарату і врегулювання суспільних суперечностей та забезпечення спільних суспільних потреб, серед яких основними є захист прав, свобод і життя людини, її права на соціальний захист, медичне обслуговування, забезпечення доступної освіти, утримання та виховання дітей-сиріт, охорона сім'ї, дитинства, материнства і батьківства, забезпечення права на достатній рівень життя громадян та їхніх сімей, а також інших гарантій, визначених Конституцією України, які є основним обов'язком держави перед громадянами. Забезпечення цих гарантій здійснюється державним апаратом, який утримується за рахунок податків, а взамін обслуговує інтереси суспільства і окремих громадян на безкоштовній основі шляхом надання відповідних послуг. Усі ці послуги логічно можна віднести до державних.

За критерієм платності послуги в ОТГ слід поділяти на:

– платні (понад гарантований державний мінімум, або на вибір особи і в межах соціальних нормативів) соціальні послуги;

– безоплатні (у межах державного соціального нормативу) соціальні послуги.

Залежно від суб'єкта, який надає послуги:

– державні соціальні послуги;

– муніципальні соціальні послуги.

Залежно від змісту послуги:

– адміністративні соціальні послуги;

– власне соціальні послуги

Повний перелік соціальних послуг, опис їх змісту та якості зазначаються в Державному класифікаторі соціальних стандартів та нормативів, що затверджується Кабінетом Міністрів України і публікується в засобах масової інформації відповідним центральним органом виконавчої влади [3].

Соціальні послуги в ОТГ можуть надаватися:

- за місцем проживання (вдома);
- у реабілітаційних установах та закладах;
- у стаціонарних установах постійного проживання та догляду;
- в установах та закладах денного перебування;
- в установах та закладах тимчасового перебування;
- у територіальних центрах соціального обслуговування;
- у підрозділах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;
- у спеціалізованих фізкультурно-оздоровчих закладах;
- у лікувально-профілактичних закладах;
- у інших соціальних закладах та установах;
- або в місцях переважного перебування клієнтів.

До недержавного сектору надавачів соціальних послуг відносяться громадські, благодійні, релігійні, комерційні, приватні організації та установи, інші юридичні і фізичні особи, які здійснюють професійну діяльність з надання соціальних послуг.

Суб'єкти надання соціальних послуг здійснюють свою діяльність відповідно до законодавства, власних установчих документів та встановлених стандартів соціальних послуг.

Порядок створення, діяльності, реорганізації та ліквідації суб'єктів, що надають соціальні послуги, незалежно від форми власності, визначається законодавством України.

Державні та комунальні суб'єкти, що надають соціальні послуги, не підлягають приватизації і не можуть бути перепрофільовані на інші види діяльності.

Отже, на сьогодні в Україні необхідно звернути увагу на те, що у зв'язку із бурхливим розвитком промислового виробництва, соціально-економічними змінами, погіршення екологічної ситуації, виникнення нових хвороб є потреба у збільшенні переліку різновидів соціальних послуг, що надаються в ОТГ.

Йдеться про соціальні послуги, яким ще не приділялась увага, наприклад соціальні послуги вагітним жінкам, що надаватимуться в період протікання вагітності (консультаційні, роз'яснювальні, медичні). Ця послуга на сьогодні не надається в необхідному розмірі. Такі питання виникають щодня.

Тому, проаналізувавши соціальні послуги за різноманітними класифікаційними ознаками, можна зробити висновок, що вони стосуються різних сфер життя в ОТГ. Удосконалення класифікації соціальних послуг сприятиме їх розширенню та подальшому розвитку з метою більш повного забезпечення потреб споживача.

Економічна криза у поєднанні з агресією росії, які сьогодні мають місце в Україні, призвела до таких наслідків як безробіття, зменшення розмірів реальної заробітної плати, соціальних виплат та ін. У свою чергу, це зумовило різке зниження рівня добробуту та зростання кількості українських громадян, які потребують соціального захисту. Статистичні дані вказують на те, що, незважаючи на збільшення обсягів соціальних видатків з державного бюджету, сьогодні чинна в Україні система соціальних послуг в ОТГ

неспроможна достатньою мірою задовольняти потреби населення та цільових соціальних груп, які потребують допомоги з боку держави, а відсотки охоплення їх соціальними послугами невинно знижуються.

Упродовж останнього десятиліття в Україні прийнято понад 20 законів, які встановлюють державні гарантії щодо надання різним категоріям населення соціальної допомоги. У цьому контексті беззаперечно постає потреба у внесенні змін до чинної законодавчої бази, якою регламентується діяльність суб'єктів, що надають соціальні послуги, усуненні прогалин у нормах права, які на практиці перешкоджають задовольняти потреби громадян у соціальних послугах у необхідних обсягах і належної якості. Вдосконалення правової бази, яка регламентує діяльність у сфері надання соціальних послуг, продиктовано і проголошеном Україною стратегічним інтеграційним євроатлантичним курсом, що передбачає здійснення адаптації вітчизняного законодавства до законодавства Євросоюзу.

Аналіз низки відповідних правових актів дає підстави стверджувати, що нормативно-правове регулювання організації та функціонування системи надання соціальних послуг населенню в Україні (далі – нормативно-правове регулювання системи), здійснюється в трьохрівневій ієрархічній системі Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у 1948 р., у ст. 22 якої зокрема зазначається, що «кожна людина має право на соціальне забезпечення і на здійснення необхідних для підтримання гідності і для вільного розвитку її особи прав у економічній, соціальній і культурній галузях за допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до структури і ресурсів кожної держави».

– Європейська соціальна хартія визначає: право на соціальне забезпечення (ст. 12); право на соціальну і медичну допомогу (ст. 13); право на користування послугами соціальних служб (ст. 14); право сім'ї на соціальний, правовий та економічний захист (ст. 15); право дітей та підлітків на соціальний, правовий та економічний захист (ст. 17); право на захист у випадках звільнення (ст. 24); право на захист від бідності та соціального відчуження (ст. 30) та ін.

У Європейському кодексі соціального забезпечення, прийнятому Радою Європи 1964 р. (ст. 16) проголошується надання допомоги, обчисленої відповідно до вимог цього кодексу у вигляді періодичної грошової виплати:

- 1) захищеним категоріям економічно активного населення;
- 2) усім захищеним мешканцям, матеріальний стан яких під час дії обставини, за якої надається допомога, не перевищує встановленого рівня [5, с. 20].

Відповідно до ст. 47 Конституції України держава взяла на себе зобов'язання створювати кожному громадянину можливості щодо будівництва, купівлі або взяття в оренду житла. Особам, які потребують соціального захисту, гарантовано право надання житла державою або органом місцевого самоврядування безкоштовно або за доступну для них плату. За цією статтею кожному громадянину гарантовано право на притулок.

Нормою ст. 36 Конституції гарантується усім громадянам України право на свободу вибору громадських організацій для захисту своїх прав і свобод, а також для задоволення своїх інтересів (економічних, соціальних, культурних та ін.). Статтею 40 встановлено право громадян на звернення до органів державної влади, їх посадових і службових осіб, що важливо у випадку незадоволення якістю надання їм соціальних послуг тощо. У ст. 48, якою гарантується кожному громадянину право на достатній життєвий рівень, ст. 52 закріплює право дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, на державне утримання та інші статті Конституції також певною мірою є базою для визначення соціальних правових норм, розроблення законодавчих і підзаконних правових актів щодо надання соціальних послуг в Україні.

Другий (законодавчий) рівень нормативно-правового регулювання системи регламентується певними законодавчими актами, до основних з яких слід віднести такі Закони України як: «Про соціальні послуги»; «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії»; «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям»; «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних»; «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам»; «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття»; «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю»; «Про об'єднання громадян»; «Про звернення громадян» та ін.

Другий рівень нормативно-правового регулювання системи у цілому є досить розгалуженим, що призводить до непоодиноких випадків колізій норм права у чинному законодавстві.

Третій (підзаконний) рівень нормативно-правового регулювання системи утворюється підзаконними нормативно-правовими актами.

Наразі правова база, якою регламентуються питання надання соціальних послуг населенню в ОТГ, незважаючи на існування цілої низки нормативно-правових актів, потребує внесення змін і вдосконалення, оскільки чинне законодавство не відповідає відповідним міжнародним стандартам. Крім цього, законодавчі акти, якими врегульовуються питання надання соціальних послуг населенню в Україні містять чимало прогалин і недоліків, які зумовлюють правову неврегульованість цієї сфери, унеможливають подальше здійснення реформування цієї системи та суттєво перешкоджають її ефективній організації та функціонуванню.

Сьогодні в Україні існує достатньо розвинутий сектор державних соціальних послуг, надання яких належить до компетенції трьох міністерств: Міністерства соціальної політики; Міністерства освіти і науки України; Міністерства охорони здоров'я.

Незважаючи на те, що Законом України «Про соціальні послуги» визначено основні організаційно-правові засади надання соціальних послуг особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги, значна частина законодавчих норм і досі не реалізовано на практиці, що зумовлено кількома причинами, які умовно можна виокремити в три

Таким чином, у державному та місцевих бюджетах ОТГ дотепер не впроваджено механізмів фінансування соціальних послуг, які могли б надаватися неурядовими організаціями за рахунок видаткових статей, передбачених на соціальний захист та соціальне забезпечення. Наразі бюджетне фінансування спрямовується на утримання бюджетних установ, а не надання соціальних послуг найбільш соціально незахищеним категоріям громадян або особам, які перебувають за складних життєвих обставин і потребують сторонньої допомоги.

Відсутність механізмів впровадження норм закону заблокувала діяльність окремих соціальних служб та унеможливило виконання ними заходів щодо надання соціальних послуг в ОТГ. Так, відповідно до положень Закону, підставою для надання населенню соціальних послуг є ліцензія, яка має видаватися державним органом виконавчої влади, відповідальним за організацію та контроль за наданням соціальних послуг, тобто Міністерством соціальної політики України. Тобто, ліцензування є механізмом, який дає змогу здійснювати відповідні види діяльності на ринку соціальних послуг лише тим надавачам послуг, які дотримуються мінімальних вимог, визначених державою. Таким чином, є механізм ліцензування гарантує громадянам право отримання від надавачів соціальних послуг відповідного рівня, не нижчого встановленого державою.

Існування прогалини в законодавстві, пов'язаної із відсутністю механізму ліцензування, сьогодні перешкоджає неурядовим організаціям, які надають соціальні послуги (громадські, благодійні, релігійні організації та фізичні особи, діяльність яких пов'язана з наданням соціальних послуг), мати доступ до державних фондів. Більш того, діяльність даних організацій є незаконною, оскільки вони, згідно з цим законом, повинні бути ліцензовані, а ліцензію отримати неможливо за відсутністю такого механізму. Наразі серед фахівців соціальної галузі і науковців існує невизначеність та ведуться дискусії як щодо впровадження процедури видачі ліцензій, так і щодо критеріїв, за яких необхідно встановлювати ліцензійні умови (чи за видом послуг, чи за видом соціального закладу, чи за цільовою групою отримувачів послуг).

Варто зазначити, що до чинної редакції Закону України «Про соціальні послуги» необхідно внести зміни. Поняття «соціальна робота», «суб'єкт соціальних послуг», «на професійній основі» потребують юридичного роз'яснення, а терміни «матеріальна підтримка», «натуральна підтримка», «грошова підтримка» – уточнення. Досить спірним, на нашу думку, є питання віднесення матеріальної допомоги до переліку основних форм надання соціальних послуг. Потребують перегляду і перелік видів соціальних послуг, визначених ст. 5 Закону та внесення до нього відповідних змін. Варто визначити соціальні послуги, надання яких може бути делеговане недержавним суб'єктам надання таких послуг.

Отже, нормативно-правове регулювання організації та функціонування системи надання соціальних послуг населенню в ОТГ здійснюється на трьох ієрархічних рівнях: конституційному, законодавчому та підзаконному. Правова база, яка регламентує питання надання соціальних послуг населенню в Україні: по-перше, за своїми параметрами не відповідає відповідним європейським стандартам, а тому потребує змін і вдосконалення, по-друге, містить прогалини і недоліки, які зумовлюють правову неврегульованість, перешкоджають ефективному функціонуванню та унеможливають здійснення реформ у даній сфері.

Аналізом джерельної бази дослідження виявлено проблеми, що виникають при правовому регулюванні сфери соціальних послуг в ОТГ, основні з яких можна умовно виокремити в три блоки:

- 1) прогалини у бюджетному законодавстві, які унеможливають рівність доступу суб'єктів, що надають населенню соціальні послуги, до джерел фінансування;
- 2) відсутність механізмів впровадження норм Закону України «Про соціальні послуги», які мають бути визначені відповідними підзаконними нормативно-правовими актами;
- 3) недоліки термінології та понятійного апарату, визначених у чинних правових актах, якими регулюється сфера соціальних послуг.

До можливих шляхів розв'язання окреслених вище проблем слід віднести такі:

- 1) приведення національної системи соціального захисту у відповідність до стандартів і норм законодавства Євросоюзу;
- 2) прийняття проекту закону України про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг розроблення та прийняття правих актів, які регламентують механізми впровадження положень Закону України «Про соціальні послуги»;
- 3) внесення змін до бюджетного законодавства в частині удосконалення фінансування всіх суб'єктів сфери соціальних послуг.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Отже, аналіз існуючих проблем дозволяє зробити наступні висновки:

1. Визначено, що соціальні послуги – це дії, результат яких споживається в процесі їх надання в об'єднаних територіальних громадах. Вони становлять собою діяльність індивіда на користь іншої особи.

Соціальні послуги в ОТГ – комплекс правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних та інших заходів, спрямованих на окремі соціальні групи чи індивідів, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, з метою поліпшення або відтворення їх життєдіяльності, соціальної адаптації та повернення до повноцінного життя.

2. Встановлено, що в ОТГ можуть надаватися, такі види послуг, як: соціально-побутові послуги, психологічні послуги, соціально-педагогічні послуги, соціально-медичні послуги, соціально-економічні послуги, юридичні послуги, послуги з працевлаштування, послуги з професійної реабілітації осіб з обмеженими фізичними можливостями, інші соціальні послуги.

3. З'ясовано, що упродовж останнього десятиліття в Україні прийнято понад 20 законів, які встановлюють державні гарантії щодо надання різним категоріям населення соціальної допомоги. Проте, чинна в Україні система соціального захисту: по-перше, за своїми параметрами не відповідає нормам і стандартам країн Євросоюзу; по-друге, продовжує й надалі зберігати ознаки радянської системи соціального забезпечення, яка базувалася на пільгах і соціальних виплатах, які часто підміняли належний рівень зарплати та матеріального забезпечення, що свідчить про необхідність удосконалення правової бази надання соціальних послуг.

Література

1. Закон України "Про соціальні послуги" від 19 червня 2003 року № 966-IV.
2. Путільський РЦСССДМ. (н.д.). Форми соціальних послуг. Отримано з https://putyla-rcsssdm.ucoz.ua/load/na_dopomogu/socialnomu_pracivniku/formi_socialnikh_poslug/8-1-0-4
3. Державний класифікатор соціальних стандартів та нормативів, що затверджується Кабінетом Міністрів України. Отримано з https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/pt/reports.leftcol?ptid=1827&utm_source=chatgpt.com
4. Байлик С. І., Писаревський І. М. Організація готельного господарства: підручник / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2015. – 329 с.
5. Бурка А. Соціальне забезпечення осіб, які постраждали внаслідок нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання: монографія / Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. – 254 с.
6. Чудик-Білоусова Н. І. Правові засади стандартизації соціальних послуг // П'ятнадцять осінніх юридичних читання: Збірник тез міжнародної наукової конференції (м. Хмельницький, 4-5 листопада 2016 р.). – Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2016. – С. 224-226.

References

1. Zakon Ukrainy "Pro sotsial'ni posluhy" vid 19 chervnia 2003 roku № 966-IV.
2. Putil's'kyj RCSSSDM. (n.d.). Formy sotsial'nykh poslug. Otrymano z https://putyla-rcsssdm.ucoz.ua/load/na_dopomogu/socialnomu_pracivnyku/formi_socialnikh_poslug/8-1-0-4
3. Derzhavnyj klasyfikator sotsial'nykh standartyv ta normatyviv, shcho zatverdzhuyetsia Kabinetom Ministriv Ukrainy. Otrymano z https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/pt/reports.leftcol?ptid=1827&utm_source=chatgpt.com
4. Bajlyk S. I., Pysarevskyi I. M. Orhanizatsiia hotel'noho hospodarstva: pidruchnyk / Kharkiv. nats. un-t misk. hosp-va im. O. M. Beketova. – Kharkiv : KhNUMH im. O. M. Beketova, 2015. – 329 s.
5. Burka A. Sotsial'ne zabezpechennia osib, yaki postrazhdaly vnaslidok neshchasnoho vypadku na vyrobnyctvi ta profesiinoho zakhvoryuvannia: monohrafiia / Chernivtsi : Chernivets. nats. un-t im. Yu. Fed'kovycha, 2021. – 254 s.
6. Chudyk-Bilousova N. I. Pravovi zasady standartyzatsii sotsial'nykh poslug // Piatnadsiaty osinni yurydychni chytannia: Zbirnyk tez mizhnarodnoi naukovoї konferentsii (m. Khmel'nyts'kyi, 4-5 lystopada 2016 r.). – Khmel'nyts'kyi: Khmel'nyts'kyi universytet upravlinnia ta prava, 2016. – S. 224-226.